

KOMUNISTICKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA V NOVODOBÝCH DEJINÁCH ČESKOSLOVENSKEHO ŠTÁTU A PRÁVA

Ladislav Hubenák

V období, keď si vedúca sila našej socialistickej spoločnosti - Komunistická strana Československa - pripomínala 55. výročie svojho vzniku, zišiel sa na rokovanie jej najvyšší orgán - XV. zjazd KSČ, aby zhodnotil päť rokov vývoja československej spoločnosti, ktoré uplynuli od XIV. zjazdu KSČ a vytýčil úlohy rozvoja spoločnosti na ďalšie obdobie. Rokovanie zjazdu bolo najdôležitejšou vnútropolitickou udalosťou v roku 1976.

Druhou najvýznamnejšou udalosťou stali sa voľby do zastupiteľských orgánov všetkých stupňov konané v dňoch 22.-23. októbra 1976. Obe tieto udalosti dialekticky navzájom úzko súvisia pretože hlavným obsahom prípravy volieb, tejto veľkej politickej udalosti v živote našej spoločnosti, stala sa ďalšia aktivizácia zastupiteľských zborov zameraná na rozvinutie, objasňovanie a realizáciu XV. zjazdu KSČ.

Komunistická strana Československa bilancovala na svojom XV. zjazde plnenie záverov XIV. zjazdu KSČ, ktorým vyvrcholil proces, ktorý sa začal zasadaniami Ústredného výboru KSČ v apríli a máji 1969, na ktorých bola vyjadrená vôľa väčšiny strany a ľudu ísť leninskou cestou budovania socializmu a ktorý vyvodil závery a poučenia z jednej z najzložitejších etáp v histórii našej strany a vypracoval program ďalšieho všestranného rozvoja socializmu. Tento program ako zdôraznil v Správe o činnosti strany na XV. zjazde KSČ súdruh Gustáv Husák, bol programom upevnenia socialistickeho zriadenia, moci pracujúcich na čele s robotníckou triedou, prehĺbovania vedúcej úlohy komunistickej strany, jej marxisticko-leninskej jednoty a zomknutosti s ľuďom, programom upevnenia socialistickej základov našej spoločnosti, výrobných a spoločenských vzťahov, rozvoja a modernizácie materiálno-technickej základne, zvyšovania efektívnosti národného hospodárstva ako základného predpokladu rastu hmotnej a kultúrnej úrovne ľudu i upevnenie jeho sociálnych hodnôt. Bol to ďalej program rozvoja socialistickej demokracie, rastu vzdelanosti, vedy, kultúry a formovania socialistickeho človeka, program bo-

ja za mier a spoločenský pokrok v duchu záverov XXIV.zjazdu KSSZ, ku ktorým sa KSC i náš ľud plne prihlásil.

Pri uskutočňovaní tohto programu vychádzala KSC z tvorivého uplatňovania marxizmu-leninizmu, zásad proletárskeho internacionalizmu, prehľbovala a rozvíjala spojenectvo, priateľstvo a všestrannú spoluprácu so Sovietskym zväzom a ďalšími krajinami socialistického spoločenstva, rozvíjala spoluprácu s revolučnými a pokrokovými silami/vo svete, čo viedlo k posilneniu medzinárodného postavenia a autority nášho socialistického štátu vo svete i k rastu autority našej komunistickej strany. Tento náročný program XIV.zjazdu KSC náš ľud pod vedením svojho predvoja - Komunistickej strany Československa - splnil.¹⁾

Komunistická strana Československa stojí na čele boja nášho pracujúceho ľudu už päťdesiatpäť rokov. História vyše polstoročného vývoja dokázala, že KSC stala sa od svojho vzniku spoľahlivým vodcom robotníckej triedy v boji proti kapitalizmu. Viedla tento boj správnym smerom a doviedla robotnícku triedu v historicky krátkom čase k víťazstvu. Komunistická strana Československa, jediná z politických hnutí v našich moderných novodobých dejinách, vyjadrila vo svojom programe záujmy našich národov, dokázala pre tento program získať milióny našich pracujúcich a za ich aktívnej účasti ho realizovať, v praxi dokázala reálnosť, správnosť a životnosť ideí leninizmu. V priebehu svojho vyše päťdesiatročného vývoja vyrástla KSC na vedúcu politickú silu nášho ľudu. Existencia Komunistickej strany a jej rozhodný postup boli základnou podmienkou pre víťazstvo československých pracujúcich v boji proti kapitalizmu, jej vedúca úloha v spoločnosti bola rozhodujúca pre vybudovanie socializmu v našej vlasti.

*

Vznik Československej republiky v októbri 1918 na troskách Rakúsko-Uhorskej monarchie súvisí s uskutočnením prvej svetovej vojny a je výsledkom priaznivej objektívnej situácie, ktorá sa vytvorila porážkou monarchie, víťazstvom dohodových mocností a pôsobením revolučných ideí, ktoré sa šírili po víťazstve Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie v Rusku. Vznik spoločného štátu Čechov a Slovákov je výslednicou, logickým a zákonným zavŕšením túžob a snažení predchádzajúcich generácií, výslednicou národnooslobodzovacieho boja nášho ľudu.²⁾ Vznik Československej republiky vzbudzoval v pracujúcom ľude veľké nádeje. Široké masy

¹⁾ H u s á k G., Správa o činnosti strany a vývoji spoločnosti od XIV.zjazdu KSC a ďalšie úlohy strany; XV.zjazd KSC, Dokumenty a materiály, Bratislava 1976, s. 5-6.

²⁾ H u b e n á k L., Počiatky ČSR a Slovensko, Slovenská archivistika, roč. III, 1968, č. 2.

pracujúcich se dožadovali, aby novovzniknutý štát bol štátom socialistickým. V Československu si však postupne upevnila svoje pozície buržoázia a po rozhodujúcom stretnutí s proletariátom a jeho porážkou v decembrovom generálnom štrajku v roku 1920 bola definitívne rozhodnutá otázka politického charakteru štátu, ako štátu buržoázne demokratického, v ktorom uplatňovala s prevahou svoju vôľu československá buržoázia.³⁾

Veľkou októbrovou socialistickou revolúciou začala nová epocha ľudstva. Význam ruskej revolúcie spočíva najmä v tom, že ukázala na aktívnu silu ľudových mas a do histórie priviedla robotníctvo ako štátotvorného činiteľa.

Pod vplyvom Októbrovej revolúcie se postupne aj u nás sformovali revolučné sily a vznikla Komunistická strana, ktorá sa prihlásila k jej zásadám a k podmienkam Komunistickej internacionály. Vznik KSC v máji 1921 je jedným z najpriamejších následkov pôsobenia ruských udalostí u nás. Októbrová revolúcia stojí tak pri zrode politickej sily predurčenej hrať v novodobých dejinách úlohu rozhodujúceho nepriateľa kapitalistických výrobných vzťahov a tvorca socialistickej spoločnosti. Aj v súčasnej historickej epoche je náš vývoj úzko spätý so Sovietskym zväzom. Reality zrodené Októbrovou revolúciou prestali byť vo vzťahu k nám len vonkajšou okolnosťou. Boli po roku 1945 integrované do nášho života tak vnútornými ekonomickými a sociálnymi premenami, ako aj celou sústavou ekonomických, sociálnych i politických vzťahov Československa k okolitému svetu.⁴⁾

Vznikom KSC v máji 1921 vstúpil do politického systému buržoáznodemokratického Československa nový činiteľ, politická strana robotníckej triedy, ktorá si do svojho programu vpísala heslo boja proti kapitalistickému zriadeniu, revolučnú premenu existujúceho sociálno-ekonomického zriadenia cestou socialistickej revolúcie a nastolenie moci robotníckej triedy - diktatúry proletariátu.

Komunistická strana Československa od svojho vzniku vystupovala po celý čas trvania buržoáznodemokratického Československa ako jediná, dôsledne opozičná sila proti tomuto systému, ako jeho zásadový kritik spojený s hlbokodemokratickými záujmami širokých mas z triednych, marxisticko-leninských pozícií a hľadísk. Stala sa trvalou vyjadrovateľkou úsilia pracujúcich premeniť túto spoločnosť na základe skutočne demokratického, sociálne spravodlivého usporiadania spoločnosti.

Vznik strany znamená nástup novej etapy vývoja robotníckeho hnutia

³⁾ Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu 1948-1945, zv. II, Bratislava 1973.

⁴⁾ H u b e n á k L., Historické podmienky vzniku Komunistickej strany Československa, Právny obzor č. 5, 1971, s. 396.

v našej krajine i v dejinách nášho štátu, pretože na čelo robotníckej triedy sa dostáva politická strana, ktorá sa stala predvojom hnutia i nástrojom robotníckej triedy v jej boji proti kapitalizmu a za diktatúru proletariátu. Pod jej vedením dokázala robotnícka trieda nielen rozbúrať kapitalistické zriadenie, ale vo zväzku s roľníctvom a pracujúcou inteligenciou vybudovať v našej vlasti nové spoločenské zriadenie - socializmus.

Proces vzniku strany i vývoj robotníckeho hnutia prebiehal v komplikovaných podmienkach triedneho boja, KSC sa zrodila v období revolučného rozmachu po prvej svetovej vojne poznamenanom vplyvom ideí Októbrovej revolúcie. Proces diferenciacie a krištalizácie v sociálnodemokratickej strane v období rokov 1918-1921 šiel súčasne s procesom prekonávania reformizmu, buržoázneho nacionalizmu a vytváraním jednoty proletariátu na zásadách proletárského internacionalizmu. Politika oportunistických predstaviteľov bola postupne členstvom odsúdená a proletariát prechádzal na pozície marxistickej ľavice a Komunistickej internacionály.

V období povojnovej revolučnej vlny prešlo teda robotnícke hnutie zložitou cestou formovania svojich radov, cestou ideového a organizačného rozmachu, procesom diferenciacie v sociálnodemokratickej strane, kým dospelo v máji 1921 k vyvrcholeniu tohoto obdobia v ideovom a organizačnom oddelení sa od starej oportunistickej sociálnodemokratickej strany a k vytvoreniu Komunistickej strany Československa. Tomuto historickému rozhodnutiu revolučného proletariátu predchádzal zápas o socialistickú cestu vývoja republiky, o politický charakter československého štátu a revolučný charakter robotníckeho hnutia.⁵⁾

Realizácia programu strany, jej boj za práva pracujúcich v období buržoáznej republiky nebol jednoduchý a ľahký, pretože vládnuca trieda - česká a slovenská buržoázia - využila všetky dostupné prostriedky a metódy aby potlačila robotnícke hnutie, rozbila komunistickú stranu, aby si udržala svoje triedne panstvo.

Po vzniku ČSR nastala konfrontácia starých rakúsko-uhorských inštitúcií s novými československými, nenarušila sa však kontinuita práva, ale naopak, došlo k recepcii rakúskeho a uhorského práva v najširšom zmysle slova a toto sa v buržoáznodemokratickej republike začelo do národného, zdemokratizovaného rúcha, aby s občasnými doplnkami a úpravami naďalej slúžilo udržiavaniu triednej nadvlády českej a slovenskej buržoázie.

⁵⁾ H u b e n á k L., Vznik Komunistickej strany Československa, Právněhistorické studie č. 17, Praha 1973, s. 41-60.

Ústavná listina č. 121/1920 Zb. z. a nar. upevnila politickú moc vládnucej buržoázie. Československá ústava sa síce podrobne zaoberala právami, slobodami a povinnosťami občanov (5.hlava ústavy § 106 - 127 a 6.hlava § 128-134), každé priznanie práv sa však robilo závislé od ďalšej úpravy obyčajným zákonom, ktorý mohol ústavou poskytnutú slobodu urobiť iluzórnou. Možnosť zásahu do slobodného výkonu základných občianskych práv a slobôd dával aj zákon č. 300/1920 Zb. o mimoriadnych opatreniach, novelizovaný zákonom č. 125/1933 Zb. z. a nar. Zákon č. 201/1933 Zb. umožňoval aj zastavenie činnosti a rozpúšťanie politických strán.

Najzávažnejšie dôsledky pre výkon občianskych práv a slobôd však plynuli z prevzatia všetkých dovtedajších právnych predpisov. Rakúske a uhorské právne predpisy stratili platnosť len potiaľ, pokiaľ boli v rozpore s ústavnou listinou a republikánskou formou štátu. Jednotlivé ustanovenia čl. ústavy z roku 1920 o občianskych slobodách sa teda vykonávali podľa takých predpisov, ktoré v duchu starého rakúsko-uhorského policajného režimu okliešťovali občianske slobody. Najvyšší správny súd vo svojich rozhodnutiach viackrát potvrdil platnosť rakúskych a uhorských právnych predpisov aj v tejto právnej oblasti a svojimi judikátmi potvrdzoval právny stav, v ktorom nebolo zvláštnosťou, keď sa robotnícke časopisy, zhromaždenia alebo spolky zakazovali s odvolaním sa na rakúske zákony alebo uhorské ministerské nariadenia.⁶⁾

Vážnym zásahom do občianskych práv a slobôd zaručených ústavou bol zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Zb. z. a nar., ktorý bol vlastne faktickou zmenou ústavy na základe normy nižšieho stupňa. Tento zákon vylúčil poroty z možnosti posudzovania politických trestných činov a zastrel "rúchom spravodlivosti a zákona" perzekučné metódy na potlačenie robotníckeho hnutia. Ale nešlo len o súdnu perzekúciu, pretože dovolávanie sa jeho ustanovení najmä pri zákrokoch administratívnych orgánov vážne narušilo slobodu zhromažďovania, prejavu a tlače.

V súvislosti s uplatňovaním administratívnych metód perzekúcie revolučného hnutia treba uviesť, že zámerom u administratívneho štátneho aparátu pri zásahoch bola snaha o zachovanie zdania "legality" a buržoáznej zákonnosti. Formuláciami zákona sa malo zakryť jeho triedne ostriemierené proti proletariátu, pretože do popredia ako predmet ochrany sa uvádzal všeobecný záujem - ochrana demokracie. Navonok sa hlásala ochrana republikánsko-demokratickej formy štátu proti útokom revolučných síl, ale výsledkom boli útoky buržoázie proti komunistickému hnutiu.

⁶⁾ B i a n c h i L., Súdna perzekúcia robotníckeho hnutia na Slovensku podľa zákona na ochranu republiky, Bratislava 1955.

Zákon na ochranu republiky dával široké možnosti prenasledovania revolučného robotníckeho hnutia všetkými orgánmi buržoázneho štátu. Nešlo však len o súdnu perzekúciu robotníckeho hnutia. To bola len jedna forma použitia zákona.

Oveľa väčší a širší dosah zákona sa prejavil v nepriamom odvolaní sa na ustanovenia zákona na ochranu republiky pri mimosúdnej perzekúcii. Všade tam, kde administratívne predpisy poukazovali na "protizákonnosť" ako dôvod pre zákrok úradov, polície alebo žandárstva, stačilo siahnuť k zákonu na ochranu republiky ako prameňu na ospravedlnenie "zákonných" zásahov. Nepriamou formou využitia zákona na ochranu republiky boli najmä zákazy verejného prejavu, rozpúšťanie zhromaždení, zhabanie tlače, prerušenie rečníka atď. Zatknutie a súdny proces boli už len následkom predchádzajúcich zákrokov podľa zhromažďovacích, spolčovacích, tlačových predpisov ale vždy spravidla s odvolaním sa na niektoré ustanovenia zákona na ochranu republiky. Mimosúdna perzekúcia sa tedy opierala o ustanovenia zákona na ochranu republiky aj vtedy, keď sa úradné opatrenia vykonávali na základe iných právnych predpisov.⁷⁾

Zákon na ochranu republiky však zďaleka nevyčerpával všetky zákonné možnosti perzekúcie revolučného robotníckeho hnutia. Škála možností bola široká, pretože ČSR prevzala celú rakúsku, resp. uhorskú právnu sústavu, bohatú na právne predpisy na umlčanie nespokojnosti pracujúcich mas a v dôsledku úplnej recepcie rakúsko-uhorského práva zostala táto v platnosti v takom rozsahu, ako v bývalej monarchii.

Zachované archívne materiály, registratúry úradov a buržoázneho štátneho aparátu z obdobia rokov 1918 - 1938 ukazujú, akú úlohu hral tento aparát v boji proti robotníckej triede a komunistickej strane. O stupni demokracie, o triednom charaktere buržoázno-demokratickej ČSR, o tom, komu slúžil štátny aparát, polícia, žandárstvo i administratíva, svedčí výrazne aj ten fakt, že na 20 rokov jej existencie sa 42 krát strieľalo do robotníkov a roľníckej chudoby, pričom bolo usmrtených 78 osôb a stovky ranených.

Celý rad príkladov svedčí aj o antisovietizme štátneho aparátu buržoáznej ČSR. Po prijatí zákona na ochranu republiky v roku 1923 sa vytvorili podmienky pre trestnoprávne i súdne stíhanie priateľov ZSSR, okrem už dovtedy používaných metód administratívneho šikanovania a policajno-administratívnych metód prenasledovania. Zásahy administratívneho aparátu boli často v rozpore s ústavou i s platnými buržoáznymi zákonmi a znamenali hrubé porušovanie základných ústavou zaručených občianskych

⁷⁾ H u b e n á k L., Administratívne metódy prenasledovania robotníckeho hnutia v buržoáznom Československu, Zborník Ústavu marxizmu-leninizmu Univerzity Komenského, Dejiny robotníckeho hnutia, roč. IV, Bratislava 1973, s. 83-98.

a politických práv a slobôd. Administratívna a policajná perzekúcia boli stále sprevádzané ostrou súdnou perzekúciou. V rokoch 1933-1934 dosiahla perzekúcia proti KSC, revolučnému robotníckemu hnutiu i proti Zväzu priateľov ZSSR svoj vrchol.⁸⁾

Perzekúcia revolučného robotníckeho hnutia a pokrokových organizácií, ako aj ich členov a predstaviteľov dokazuje skutočnú, obmedzenú mieru buržoázno-demokratických politických slobôd a občianskych práv československého pracujúceho ľudu. História utláčania, prenasledovania a perzekúcie svedčí o tom, že štátny aparát vyjadroval a realizoval vôľu buržoázie ako vládnucej triedy a svoju činnosť zameriaval na upevňovanie jej hospodárskej a politickej moci. Činnosť štátneho aparátu a najmä jeho represívnych zložiek, úradov a orgánov politickej správy a potom trestného súdnictva dokumentuje protiľudovú, ale aj protisovietskú politiku československej buržoázie. Činnosť v oblasti vnútornej politiky je plne a autenticky doložená administratívnymi a súdnymi aktami, z ktorých najvýraznejšie sú súdne rozhodnutia, rozsudky, ktoré v konečnej forme a s konečnou platnosťou formulovali úmysel a vôľu československej buržoázie ako celku. Konkrétne administratívne a najmä súdne akty najlepšie dokumentujú formy a metódy, ktoré používal štátny aparát pri potláčaní revolučného robotníckeho hnutia a pokrokových organizácií. Sú teda súčasne objektívnym a autentickým dokladovým materiálom o skutočnom, protiľudovom charaktere štátneho aparátu buržoázneho Československa.

Administratívno-byrokratické metódy potláčania revolučného robotníckeho hnutia tvorili teda významnú časť celkových represívnych opatrení vládnucej triedy a buržoázna administratíva, štátny aparát i inštitúty administratívneho práva plne slúžili záujmom vládnucej triedy, českej a slovenskej buržoázií na udržanie jej triedneho panstva počas celého obdobia existencie buržoázno-demokratického Československa.

Tridsať politických strán predstavovalo politický systém buržoázno-demokratickej republiky. No ich navzájom si konkurujúce programy boli totožné v realizácii buržoáznej vnútornej i vonkajšej politiky v triednej nenávisti proti revolučnému úsiliu robotníckej triedy a jej spojencov. KSC stála v opozícii proti tomuto systému. Pozície strany v parlamente, v orgánoch miestnej samosprávy, ale najmä jej činnosť v priamych revolučných akciách a vystúpeniach v ťažkých podmienkach perzekúcie vyvolávala z hľadiska dosahovaných výsledkov oprávnený obdiv aj u jej triednych nepriateľov a nútili jej triednych nepriateľov nielen brať ju na vedomie, ale pristupovať aj na niektoré ústupky. V zložitých podmien-

⁸⁾ V a Š K., Věznění komunistů v buržoazním Československu. Právněhistorické studie 19, 1975, s. 65-104.

kach boja a práce v prospech robotníckej triedy, pracujúceho ľudu i našich národov dosiahla nemálo úspechov.

Komunistická strana patrila po celé obdobie existencie buržoáznej ČSR medzi najsilnejšie politické strany, ako o tom svedčia výsledky parlamentných volieb.⁹⁾

Prvý československý parlament vznikol na základe dočasnej ústavy z novembra 1918, ktorá ustanovila, že Národný výbor československý sa rozšíril na 256 členov (neskôr na 270) a že tento zbor sa bude volať Národné zhromaždenie. Neskôr dostalo prívlastok "revolučné".

Revolučné národné zhromaždenie začalo svoju činnosť 14. novembra 1918 a jeho posledná schôdza bola 15. apríla 1920. Prvý československý parlament vznikol z potrieb a vôle československej buržoázie, nebol nikým volený, ale dosadený zhora, bol vymenovaný predákmi českých buržoázných a reformistických strán podľa výsledkov volieb do viedenskej ríšskej rady v roku 1911 a tzv. slovenskými vodcami. Išlo o jednokomorový zákonodárny zbor. Mimoriadne okolnosti, za ktorých štát vznikol vplývali na proces formovania a ustanovenia parlamentu a nedovoľovali uskutočniť okamžite parlamentné voľby. Parlament napomáhal svojimi zákonodarnými aktami, najmä ústavnou listinou z roku 1920 upevňovať moc buržoázie. V súvislosti s prijatím ústavy bol prijatý aj zákon upravujúci voľby do parlamentu, zákon o zložení a právomoci senátu a zákon o volebnom súde.¹⁰⁾

Buržoázne strany presadili zriadenie dvojkomorového parlamentu, ktorý sa skladal z poslaneckej snemovne a senátu. Poslanecká snemovňa mala 300 členov a mala sa voliť na obdobie šesť rokov. Senát mal 150 členov a jeho volebné obdobie bolo určené na osem rokov. Volebné právo do oboch komôr bolo všeobecné, rovné, tajné a priame; rozdiel bol iba vo vekovej hranici aktívneho i pasívneho volebného práva. Do poslaneckej snemovne volili voliči od 21 rokov a bolo možné zvoliť občana od 30 rokov. Do senátu volili voliči od 26 rokov a mohol byť zvolený občan od 45 rokov.

Na základe ústavnej listiny z februára 1920 vypísala vláda 7. marca 1920 prvé parlamentné voľby a to na 18. apríla 1920 do poslaneckej snemovne a na 25. apríla do senátu. Vo voľbách kandidovalo 23 politických strán. Parlamentné voľby priniesli prenikavé víťazstvo Československej sociálno-demokratickej strane robotníckej, ktorá dostala 25,7% hlasov do poslaneckej snemovne a z celkového počtu 281 mandátov v snemovni získala 74, čím sa stala ďaleko najsilnejšou politickou stranou v republike. Pracujúci ľud hlasovaním pre sociálno-demokratickú stranu odsúdil

⁹⁾ H u b e n á k L., Parlamentné voľby v buržoáznej ČSR, Bratislava 1971

¹⁰⁾ Ústavný zákon č. 121/1920 Zb. z. a nar.; zákon č. 123/1920, č. 124/1920, č. 125/1920 Zb. z. a nar.

kapitalistické zriadenie a manifestoval odhodlanie vybudovať socialistickú republiku podľa vzoru sovietskeho Ruska. Sociálno-demokratická strana nevedela využiť volebné víťazstvo pre upevnenie pozícií robotníckej triedy a zlepšenie jej postavenia, ukázala sa byť neschopná plniť úlohu nástroja robotníckej triedy v boji o moc, v boji proti kapitalizmu. Táto úloha pripadla Komunistickej strane Československa.¹¹⁾

V období medzi prvými a druhými parlamentnými voľbami vládla v Československu koalícia buržoázných a "socialistických" strán. Vláda nedokázala vyriešiť dva najzákladnejšie problémy: sociálny a nacionálny. Nespokojnosť s politikou vlády ukázali výsledky obecných volieb v roku 1923 a doplňovacích volieb do parlamentu na Zakarpatskej Ukrajine v marci 1924. Boli to prvé voľby, ktorých sa zúčastnila Komunistická strana Československa a získala v nich silné pozície. Za najťažších podmienok, keď buržoázne strany použili všetky dostupné prostriedky v predvolebnej kampani, i zastrašovanie a teror, aby si zaistili volebné víťazstvo, dostala KSČ na Zakarpatskej Ukrajine 39,4% hlasov a stala sa ďaleko najsilnejšou politickou stranou.

Na 15. novembra 1925 boli vypísané predčasne parlamentné voľby. Predvolebná kampaň ovládla celý politický život a výsledky volieb sa očakávali s napätím v politických kruhoch, ale aj v masách pracujúcich. Vláda počas prípravy volieb urobila mnoho násilných opatrení, rad perzekučných opatrení proti KSČ mal znemožniť jej predvolebnú kampaň.

Voľby v roku 1925 sa konali na celom území republiky a kandidovalo v nich 29 politických strán. Komunistická strana Československa dosiahla prenikavý úspech, keď za mimoriadne ťažkých okolností dosiahla 13,14% všetkých platných hlasov a stala sa druhou najsilnejšou stranou v štáte. Len o málo ju predstihla Republikánska strana zemeľského a maloroľníckeho ľudu, ktorá získala 13,66% platných hlasov. Komunistická strana Československa sa stala najsilnejšou politickou stranou československého proletariátu a tento výsledok ovplyvnil ďalší vývin v republike. Úspech KSČ v parlamentných voľbách v roku 1925 bol jeden z najväčších, aké Komunistická strana Československa zaznamenala v období existencie buržoázneho Československa. Vo voľbách získala KSČ 41 poslancov a 20 senátorov.¹²⁾

V období medzi druhými a tretími parlamentnými voľbami, teda v rokoch 1925-1929 prechádzala KSČ neobyčajne zložitým procesom vnútrostraníckeho vývoja, procesom boľševizácie, ktorý vrcholil na V. zjazde KSČ vo februári 1929 nástupom nového vedenia na čele s Klementom Gottwaldom.

¹¹⁾ Československá statistika, sv. 1, řada I. (Volby, sešit 1), Praha 1922.

¹²⁾ Československá statistika, sv. 31, řada I. (Volby, sešit 2), Praha 1926.

Buržoázii se podarilo zostaviť vládu, v ktorej boli zastúpené aj niektoré opozičné strany, medzi nimi (v rokoch 1927-1929) aj Hlinkova ľudová strana. Prechodne popri dočasnej hospodárskej stabilizácii nastala aj stabilizácia politickej moci buržoázie, pravda za cenu zostrujúcej sa perzekúcie robotníckeho hnutia a komunistickej strany. Spor medzi agrárnikmi a ľudovou stranou viedol k vnútornej kríze vlády, k jej demisii. Rozpory sa nedarilo vyriešiť ani novej vláde a preto vláda za takejto situácie vypísala predčasne nové parlamentné voľby, ktoré mali určiť smer ďalšieho vnútropolitického vývinu a nového politického zoskupenia.

Klement Gottwald hodnotil vypísanie volieb takto: "Voľby boli vypísané náhle a vláda používa najkratších možných termínov, aby poškodila najmä komunistickú stranu. Vo vypísaní volieb odzrkadľuje sa vzrast všeobecných ťažkostí buržoázneho režimu v Československu a priestorenie medzinárodných a vnútorných rozporov vôbec... Na triednej línii prejavuje sa zostrenie rozporov v postupujúcej radikalizácii proletariátu, vyvolanej zvýšeným hospodárskym a politickým tlakom buržoázie na všetky vrstvy pracujúceho ľudu."¹³⁾

Predvolebnú kampaň viedla KSC, oslabená vnútrostraníckou krízou a súčasne vystavená zostreným útokom buržoázneho štátneho aparátu, s heslom boja proti fašizmu, za hospodárske požiadavky proletariátu a na obranu Sovietskeho zväzu.

Tretie voľby do národného zhromaždenia sa konali dňa 27. októbra 1929 súčasne do poslaneckej snemovne i do senátu. Zúčastnilo sa ich 19 politických strán. Komunistická strana Československa získala 10,2% a stala sa štvrtou najväčšou stranou v republike.¹⁴⁾

KSC zaznamenala síce oproti predchádzajúcim voľbám straty, avšak nespĺnili sa nádeje a očakávania jej nepriateľov, ktorí dúfali, že KSC po vnútrostraníckej kríze stratí úplne vplyv na masy. KSC ostala naďalej veľkou, masovou proletárskou stranou, za ktorou stoja masy pracujúceho ľudu a zostala naďalej významným činiteľom v politickom systéme buržoázneho Československa.¹⁵⁾

Koncom roku 1929 vypukla v kapitalistických štátoch hlboká hospodárska kríza, ktorá zasiahla aj Československo. Kríza prehĺbila boj medzi jednotlivými skupinami kapitalistických štátov o trhy, o získanie nových odbytišť a záujmových sfér a zostrila medzinárodnú situáciu.

¹³⁾ G o t t w a l d Kl., Spisy, zv. 1, Bratislava 1951, s. 358-361.

¹⁴⁾ Československá statistika sv. 70, řada I. (Volby, sešit 4), Praha 1930.

¹⁵⁾ G o t t w a l d Kl. Spisy, zv. 1, Bratislava 1951, s. 368-369.

KSC popri bojoch za každodenné požiadavky proti nezamestnanosti, biele a hladu viedla aj boj proti nebezpečenstvu vojny a na ochranu Sovietskeho zväzu. Svojím bojom za sociálne záujmy pracujúceho ľudu si upevnila pozície a postupne vyrástla na silu schopnú brániť nielen sociálne záujmy pracujúceho ľudu, ale i na najdôležitejšieho ochrancu československej samostatnosti a národnej slobody Čechov a Slovákov.

Obdobie medzi tretími a štvrtými parlamentnými voľbami bolo neobyčajne zložité tak z hľadiska vnútropolitického, ako aj zahraničnopolitického. Zanedlho po parlamentných voľbách v roku 1929 sa celková spoločenská atmosféra, štruktúra politických síl i situácia komunistického hnutia veľmi zmenila. Od jari 1933 začalo celý politický život v štáte ovplyvňovať aj nebezpečenstvo hroziace zo susedného fašistického Nemecka. Zosilnila sa aktivizácia fašistických strán a skupín. Do popredia vystúpili národnostné rozpory, najmä nemecký problém. Buržoázny režim v Československu po neúspešných pokusoch riešiť problém hospodárskej krízy sa dostal do politickej krízy.

Za stúpajúceho náporu revolučnej vlny pracujúcich mas a vzrastu nacionálneho hnutia hľadal záchranu aj v zosilňovaní fašistických tendencií. Vláda navrhla celý rad protidemokratických opatrení, začala odbúravat demokratická práva ľudu a zaútočila najmä na KSC. Odhlasovanie zmocňovacieho zákona 9. júna 1933 dávalo vláde rozsiahle plné moci, na základe ktorých mohla diktátorsky a bez parlamentu rozhodovať o dôležitých hospodárskych a politických opatreniach. Na jeseň 1933 bol prijatý najostrejší zákon o zastavení činnosti a rozpustení politických strán. Zákon priamo ohrozoval existenciu KSC, na rozpustenie ktorej naliehali najreakčnejšie kruhy buržoázie. V tomto období útoky proti KSC vyvrcholili. Na jeseň 1933 a v roku 1934 bola KSC takmer zatlačená do ilegality a mnoho pokrokových organizácií bolo rozpustených. Dvakrát za sebou, po troch mesiacoch od októbra 1933 do mája 1934 bola zastavená bezmála celá stranícka tlač a časopisy masových revolučných organizácií. Ale strana i v týchto ťažkých mesiacoch vydržala nápor triedneho nepriateľa a snažila sa utvárať jednotný front pracujúcich.

Okrem triednych protikladov existovali rozpory aj vo vnútri vládnucej triedy, ktoré v buržoáznom tábore viedli k zostreniu boja o moc. Za takejto zložitej vnútro politickej i zahraničnopolitickej situácie boli na jar 1935 vypísané voľby do parlamentu.

Voľby do Národného zhromaždenia sa konali 19. mája 1935 a zúčastnilo sa ich 16 politických strán. V predvolebnej kampani sa silne angažovali fašistické skupiny, ktoré patrili do tábora buržoázie, dúfajúc, že sústredeným nápotom dosiahnu potrebné úspechy a nastolia diktatúru pravice.

KSC odhaľovala špekulácie reakcie s parlamentnými voľbami a usilova-

la o jednotný postup a front demokratických síl. Predvolebná výzva, ktorú koncipoval Klement Gottwald okrem požiadaviek odstránenia biedy a zlepšenia sociálneho postavenia pracujúcich poukazuje najmä na nebezpečenstvo hroziace československému pracujúcemu ľudu od vnutornej i zahraničnej reakcie. Obvinil buržoáziu, že nie je ako vládnuca trieda schopná dať ľudu chlieb a ľudské práva a že je neschopná zachrániť samostatnosť českého národa a ochrániť zároveň i ostatné národy i národnosti Československa pred hroziacim útokom medzinárodnej fašistickej reakcie. Zdôraznil vo výzve, že jedine komunizmus ukazuje cestu k záchrane.¹⁶⁾

Komunistická strana Československa získala 10,32% hlasov a stala sa štvrtou najsilnejšou stranou v republike.¹⁷⁾ Základný rozhodujúci moment, ktorý vyplýva z volebných výsledkov je to, že spoločným úsilím robotníctva, jeho akčnej jednoty organizovanou komunistickou stranou bolo odrazenie fašistického náporu. Nepodaril sa plán vytvoriť silnú, masovú fašistickú stranu, fašizmu sa nepodarilo vnútornými silami v Československu zvíťaziť, čo malo veľký vnútropolitický i medzinárodnepolitický význam. Komunistická strana Československa pokladala výsledky parlamentných volieb za úspech protifašistických síl a obrátila sa na vedenie socialistických strán s návrhom aby sa tento úspech využil na ďalší pokrokový politický vývin a aby sa vytvorilo socialistické súručenstvo.¹⁸⁾

Tieto myšlienky konkretizoval a rozviedol VII. zjazd KSČ v apríli 1936, ktorý vychádzajúc z uznesení VII. kongresu Komunistickej internacionály prijal novú strategickú a taktickú líniu strany vyjadrenú heslami: "Jednotný a ľudový front stoj čo stoj!" Strana si uvedomovala, že zachovanie celistvosti republiky je v záujme pokroku a boja proti fašizmu, vyvíjala maximálne úsilie na presadenie požiadavky širokého protifašistického frontu, aby sa ubránila celistvosť republiky a sloboda jej národov. Ale v čase najväčšieho ohrozenia republiky politika vládnuúcich kruhov nevytvárala podmienky pre ochranu republiky. KSČ sama nemala dostatok síl a prostriedkov zabrániť národnej katastrofe. Buržoázia ako vládnuca trieda nebola schopná zaistiť národnú existenciu, samobytnosť a suverenitu československého štátu.¹⁹⁾

¹⁶⁾ G o t t w a l d K., Spisy, zv. 6, Bratislava 1953, s. 134-158.

¹⁷⁾ Československá statistika, sv. 134, řada I. (Volby, seřit 5), Praha 1936.

¹⁸⁾ Na obranu republiky proti fašizmu a vojne. Zborník dokumentov, Bratislava 1955, s. 83.

¹⁹⁾ H u b e n á k L., Mnichovská dohoda r. 1938 (K 30. výročiu a k otázke neplatnosti mnichovského diktátu), Právny obzor, č. 7, 1973, s. 557-579.

V činnosti KSČ od jej vzniku až po súčasnosť malo významné miesto rozvíjanie československo-sovietskeho priateľstva. V podmienkach československého buržoazného štátu i v podmienkach illegality nebolo toto priateľstvo nikdy vecou pekných slov, ale naopak, malo veľmi konkrétny a reálny obsah a cieľ: podľa príkladu Sovietskeho zväzu vybojovať v Československu pod vedením KSČ socialistické spoločenské zriadenie. Aj obdobie po víťaznom Februári 1948 je výrazným svedectvom toho, že priateľstvo a spojenectvo so Sovietskym zväzom je základnou podmienkou našej národnej a štátnej existencie a budovania socializmu v našej vlasti.

Triedny záujem československej buržoázie ako vládnucej triedy orientoval nový štát zahraničnopoliticky na západné mocnosti, najmä na Francúzsko. V prvých povojnových rokoch v zahraničnopolitickej orientácii československej vlády dominoval antisovietizmus. Politika československej buržoázie voči ZSSR bola súčasťou politiky európskej buržoázie, pohybovala sa v jej intenciách, ale zároveň sa vyznačovala zvláštnymi črtami.

Vývoj, pravda, neprebíhal priamočiarno po celé obdobie predmníchovskej ČSR, ale menil sa v jednotlivých fázach vývoja v závislosti od vnútropolitického vývoja i zahraničnopolitickej situácie. V každej vývojovej etape politika buržoázie, revolučných síl i ďalších ľudových vrstiev oscillovala okolo základných otázok vnútornej i zahraničnej orientácie vývoja, ktorých súčasťou bol aj vzťah k ZSSR.

Protí plánom československej buržoázie vystupoval ľud vedený Komunistickou stranou. KSČ organizovala protestné prejavy proti reakčnému smeru zahraničnej politiky ČSR a za uznanie sovietskeho Ruska *de iure*, za tesnú družbu a priateľstvo so sovietskym ľudom.

Pod tlakom hospodárskej situácie ako aj tlakom širokých mas pracujúcich bola československá vláda prinútená začať rokovania so sovietskym Ruskom. Ich výsledkom bolo uzavretie dočasnej obchodnej zmluvy s RSFSR dňa 5. júna 1922. Zmluva však nemala len vyslovene hospodársky charakter, ale obsahovala aj politické ustanovenia, upravovala aj politické a hospodárske vzťahy medzi oboma štátmi.

Československá zahraničná politika, ktorú objektívna situácia postavila pred otázku riešiť vzťah k sovietskemu Rusku, pokúsila sa ju riešiť, ale jej riešenie bolo polovičaté. Ďalší vývoj až do roku 1934 nepokračoval vo vzájomných, oficiálnych československo-sovietskych vzťahoch po nastúpenej línii, rozvíjaním jej pozitívnych črt, naopak, vo vzájomných vzťahoch zaznamenávame jej prerušenie a stagnáciu. Jednou z hlavných príčin nastúpenia tejto cesty boli vnútropolitické príčiny, nástup pravicových síl do vedenia štátu. Do roku 1934 bola dočasná obchodná zmluva jediným oficiálnym dokumentom upravujúcim vzťahy medzi

ČSR a ZSSR. Napriek pokusom sovietskej vlády o nadviazanie normálnych vzťahov medzi oboma štátmi, československá vláda nebola ochotná dovtedy uznať sovietske Rusko *de iure*, naopak, na svojom území podporovala bielogvardejské organizácie a kontrarevolučnú protisovietsku činnosť ruskej emigrácie.

Ľud nesúhlasil s takýmto nepriateľským a odmietavým stanoviskom voči Sovietskemu zväzu, dožadoval sa jeho uznania *de iure* bol, za nadviazanie hospodárskych i politických stykov. Rastúce sympatie voči ZSSR nemohli zastaviť žiadne perzekúcie.

Uznanie Sovietskeho zväzu 9. júna 1934 *de iure* a nadviazanie riadnych diplomatických stykov bolo veľkým úspechom pokrokových síl československého ľudu, ktoré sa pod vedením KSC a za prispenia ďalších pokrokových masových organizácií usilovali vplývať aj na zmenu zahraničnopolitickej orientácie československej vlády a zlepšenie medzištátnych vzťahov ČSR a ZSSR. Proti tlaku medzinárodnej situácie bol tlak ľudu jednou z hlavných príčin, ktorý donútil buržoáznú československú vládu uznať Sovietsky zväz, nadviazať s ním diplomatické styky a uzavrieť s ním spojeneckú zmluvu 16. mája 1935. Zmluva sa stala východiskom pre ďalšie rozširovanie politických, hospodárskych i vojenských vzťahov.

Medzinárodné robotnícke hnutie formulovalo na VII. kongrese Komunistickej internacionály v lete roku 1935 politickú líniu proti nebezpečenstvu fašizmu a vojny, líniu, ktorá korešpondovala s existujúcimi objektívnymi pomermi v Európe, platformu širokého ľudového protifašistického frontu.

VII. zjazd KSC vychádzajúc z uznesení VII. kongresu Kominterny vytýčil zásady, ktoré mali utvoriť predpoklady na skutočnú obranu republiky.

KSC vyvinula v roku 1938 maximálne úsilie za presadenie požiadaviek širokého protifašistického frontu, vyvinula úsilie aby sa dosiahla realizácia spojeneckej zmluvy so Sovietskym zväzom z roku 1935, aby sa ubránila celistvosť Československa a sloboda jeho národov.²⁰⁾

V rozhodujúcich chvíľach našich národných dejín v tragických jesenných dňoch roku 1938 ostalo však Československo zradené a opustené svojimi západnými spojencami a bolo vydané napospas fašistickému agresorovi. Československá buržoázna vláda sa neodhodlala pozvať na pomoc ohrozenej republike Sovietsky zväz, ktorý sľúbil splniť svoje zmluvné záväzky. Prijatie mníchovského diktátu 30. septembra 1938 malo katastrofálne následky pre štát, pre oba naše národy a najmä pre pokrokové sily československého ľudu, ktoré boli vystavené násiliu a teroru.

²⁰⁾ Pozri: KSC a naše priateľstvo a spojenectvo so ZSSR. Bratislava, 1975; Přehled československo-sovětských vztahů v období 1917-1939. Praha, 1975; Dokumenty a materiály k dějinám československo-sovětských vztahů, zv. 1, Praha 1976.

Mníchovská dohoda v jeseni 1938 tvorila začiatok nového delenia Európy a ďalší krok na ceste k likvidácii Československa. 14. a 15. marca 1939 bol proces likvidácie samostatného československého štátu ukončený.

Zápas o nový československý štát prebiehal po celú dobu rokov 1939-1945 a tiahne sa ako červená niť celou históriou českého a slovenského odboja. Je to jedna z najťažších etáp našich národných dejín avšak súčasne aj jedna z najslávnejších kapitol - obdobie protifašistického odboja a zápasu o nový, československý štát, ktorý viedli naše národy pod vedením KSČ.

Komunisti, ako avantgarda robotníckej triedy a všetkých pokrokových síl niesli zástavu boja za národné oslobodenie a spojili ho so zápasom o spravodlivé usporiadanie našej spoločnosti. V tomto boji komunistická strana, na čele ktorej stál Klement Gottwald získala dôveru pracujúcich a stala sa vedúcou silou našej spoločnosti. Celú túto gigantickú prácu robili komunisti v podmienkach ilegality, krutej perzekúcie a prenasledovania. Na Slovensku bola činnosť KSČ zastavená 9. októbra 1938 a strana bola rozpustená nariadením vlády Slovenskej krajiny 23. januára 1939. V českých krajinách zastavila vláda činnosť KSČ 20. decembra 1938. Vedúci predstavitelia KSČ na čele s Klementom Gottwaldom odišli do Moskvy, odkiaľ usmerňovali činnosť ilegálnej strany a jej ústredných vedení doma. Na Slovensku sa vzhľadom na nové podmienky po rozbití ČSR utvorila Komunistická strana Slovenska. Jednota KSČ, jednota politickej línie a spoločné vedenie v Moskve sa zachovali.

V Moskve sa pod vedením Klementa Gottwalda vytvorilo druhé centrum zahraničného odboja, ktoré čoraz silnejšie ovplyvňovalo celý československý odboj. Cieľom zahraničného odboja KSČ bolo ďalej burcovať verejnú mienku proti novému zločinu hitlerovského Nemecka na Československu a dosiahnuť, aby obnovenie samostatného československého štátu bolo jedným z cieľov protifašistického boja. Cieľom strany bolo postaviť proti nacistom zjednotený najširší bojový front celého národa. Preto strana nadväzovala styky aj s rozličnými inými odbojovými skupinami, ktoré vznikali živelne.²¹⁾

Prepadnutie ZSSR fašistickým Nemeckom v roku 1941 zásadne zmenilo vojenskú a politickú situáciu. Porážka fašistického Nemecka bola základným predpokladom pre obnovu československého štátu. Preto mimoriadny význam malo uzavretie spojeneckej dohody medzi vládami ZSSR a ČSR 18. júla 1941. Táto udalosť rozhodujúcou mierou ovplyvnila aj ďalší vývoj nášho národnoslobodzovacieho hnutia. KSČ usilujúc sa rozvíjať protihitlerovský

²¹⁾ Dejiny Komunistickej strany Československa, Bratislava 1961, s. 365-370.

boj, rozšíriť záväzok protifašistických síl a upevniť národný front doma i za hranicami, uznala londýnsku vládu v zahraničí a podporovala ju v rozvíjaní národnooslobodzovacieho hnutia československého ľudu. Udržiavala si však pritom nezávislosť a naďalej pokračoval názorový boj o základnú orientáciu a chápanie národnooslobodzovacieho hnutia medzi oboma zložkami zahraničného odboja - londýnskou emigrantskou vládou a moskovským vedením KSC. Londýnska československá emigračná vláda vzhľadom na nové okolnosti musela uznať moskovské vedenie KSC za druhé centrum zahraničného odboja.

Rok 1943 je rokom základného prelomu a obratu v druhej svetovej vojne. Tento rok je rozhodujúci aj v novej orientácii odboja i v krištali- zácii predstáv o vývoji smerujúcom k obnove československej štátnosti. V tomto roku vytýčilo moskovské vedenie KSC a v zhode s ním aj V.ile- gálne vedenie KSS (K. Šmidke, G. Husák, L. Novomeský) heslo boja za ob- novenie Československej republiky ako spoločného štátu dvoch rovnopráv- nych národov Čechov a Slovákov. Pre českých a slovenských komunistov stalo sa právo na sebaurčenie oboch našich národov nesporným.

Predstavitelia V.ilegálneho ústredného vedenia KSS nadviazali od le- ta 1943 kontakty a rozhovory so všetkými významnejšími odbojovými sku- pinami na Slovensku, ktoré vyústili koncom roku do vytvorenia ilegálnej Slovenskej národnej rady na platforme antifaašistického národného fron- tu, ako politickej reprezentantky slovenského národa. "Otázka vytvore- nia jednotného odbojového centra na Slovensku bola kľúčovou otázkou ďal- šieho vývoja národnooslobodzovacieho zápasu" - hovorí jeden z vedúcich činiteľov V.ilegálneho vedenia KSS Dr. Gustáv Husák.²²⁾ KSS vychádzala vo svojom úsilí o vytvorenie jednotného odbojového centra z uznesenia Prezídia Exekutívy Komunistickej internacionály z 5.januára 1943.

Programovým dokumentom hlavného odbojového prúdu na Slovensku stala sa Vianočná dohoda o SNR, ktorá okrem iného v oblasti štátoprávnej sa vyslovila za obnovenie spoločnej československej štátnosti.²³⁾ Štáto- právny program SNR mal pozitívny význam pri organizovaní antifaašistic- kého boja i pri formovaní nového pokrokového národného a štátneho vedo- mia slovenského ľudu v celonárodnom povstaní roku 1944, pretože sa do- siahla jednota rozhodujúcich antifaašistických odbojových síl na Sloven- sku, čím sa otvorila cesta prípravám ozbrojeného boja slovenského ľudu proti fašizmu a za obnovenie ČSR ako štátu dvoch rovnoprávných náro- dov - Čechov a Slovákov.

Vnútorň vývoj českého a slovenského antifaašistického boja nebol i-

²²⁾ H u s á k G, Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní.Bratislava 1964, s. 57.

²³⁾ Slovenské národné povstanie, Dokumenty, Bratislava 1965, s. 126.

zoloovaný ani od zahraničných udalostí, kde dochádzalo k zmene v pomere síl v prospech protihitlerovskej koalície. Významnou podporou zjednocovacieho procesu antifašistických síl sa stala Zmluva o priateľstve, vzájomnej pomoci a povojnovej spolupráci, uzavretá medzi vládou ZSSR a ČSR dňa 12. decembra 1943 v Moskve. Zmlúva sa stala diplomatickým aktom prvoradého významu pre rast a podporu národnoslobodzovacieho boja českého a slovenského ľudu a pre utvorenie novej Československej republiky.

Dňa 29. augusta 1944 vypuklo na Slovensku celonárodné povstanie proti nemeckým okupantom a domácej klérofašistickej vláde. SNR na svojom prvom zasadnutí 1. septembra 1944 prijala historický dokument - Deklaráciu SNR, v ktorej vyhlásila prevzatie moci na povstaleckom území i programové ciele Slovenského národného povstania. Prvý september 1944 sa stal rozhodujúcim medzníkom z hľadiska ďalšieho štátoprávneho vývinu nielen Slovenska, ale aj celej Československej republiky. V Deklarácii SNR sa hovorí, že "sme za bratské spolužitie s českým národom v novej Československej republike". Vyhlásenie Československej republiky na povstaleckom území bolo organicky zviazané s deklarováním princípu úpravy vzájomných pomerov na zásade rovný s rovným.²⁴⁾

Vedúcou silou povstania a iniciátorkou revolučných zmien na povstaleckom území bola KSS, ktorá si získala v masách pracujúceho ľudu dôveru a autoritu. Slovenské národné povstanie stalo sa začiatkom a východiskom národnej a demokratickej revolúcie a položilo základy ľudovodemokratickej moci v Československu.

Vznik ľudovodemokratického zriadenia v Československu bol výsledkom dejinného zápasu českého a slovenského pracujúceho ľudu na čele s KSC o národnú a sociálnu slobodu. Ako zdôrazňuje Poučenie z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSC, strana si práve svojím hrdiným bojom vydobyla všeobecne uznávané postavenie vedúcej politickej sily v štáte po oslobodení. Základným výdobytkom oslobodenia je vytvorenie objektívnych podmienok pre nástup do uskutočnenia revolučného prevratu v roku 1945-1948, pre uchopenie moci do rúk robotníckej triedy a možnosť nastúpiť cestu socialistického vývoja.

V období rokov 1945-1948 sa odohral a rozhodoval boj o moc v štáte a tento boj skončil víťazstvom robotníckej triedy. Zmena v pomere síl po druhej svetovej vojne a vysoká autorita KSC utvorili podmienky, za ktorých bol politický vývoj v oslobodenom Československu výrazne ovplyvňovaný zámermi KSC. Gottwaldovo vedenie orientovalo stranu a pracujúci

²⁴⁾ H u b e n á k L., Slovenské národné povstanie a jeho štátoprávny význam, Právnické štúdie XXII, 1976, s. 5-59.

Ľuď na dovŕšenie národnej a demokratickej revolúcie a jej prerastanie v revolúciu socialistickú. Dôsledná realizácia programu národnej a demokratickej revolúcie - Košického vládneho programu - stala sa v tomto období hlavným poľom boja medzi buržoáziou a robotníckou triedou na čele s Komunistickou stranou.²⁵⁾

Jedným z najdôležitejších výsledkov národnej a demokratickej revolúcie boli hlboké sociálno-ekonomické premeny, predovšetkým znárodnenie ťažkého a kľúčového priemyslu, baní, energetiky i peňažníctva, ktoré zabezpečovali ekonomický základ ľudovodemokratickej moci a uskutočnenie pozemkovej reformy.

Priebeh národnej a demokratickej revolúcie potvrdil správnosť politiky KSC, ktorá tvorivým spôsobom uplatnila Leninovo učenie o vedúcej úlohe robotníckej triedy v národnej a demokratickej revolúcii, spojenie úloh národnodemokratickej a socialistickej revolúcie. Zdrojom úspešného prerastania národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú v rokoch 1945-1958 boli idey marxizmu-leninizmu, ktoré KSC tvorivo rozpracovala v podmienkach našej krajiny.

Boj KSC za dôsledné splnenie Košického vládneho programu, za rozšírenie a posilnenie nových orgánov moci, za obnovu vojnou rozvráteného hospodárstva, za urychlenú konfiškáciu zradcovského a nepriateľského majetku, za znárodnenie kľúčového priemyslu, za osídľovanie pohraničia, za revíziu prvej a uskutočnenie druhej pozemkovej reformy, za spravodlivé riešenie národnostnej otázky a utužovanie spojenectva so Sovietskym zväzom viedol k veľkému rastu jej autority a vplyvu v spoločnosti. Dokumentujú to aj výsledky volieb z mája 1946, v ktorých sa KSC získaním vyše 38% hlasov v celoštátnom meradle stala najsilnejšou stranou v štáte. Voľby boli výrazom presunu triednych síl a politických pozícií v prospech robotníckej triedy a výrazne upevnili a rozšírili jej moc.²⁶⁾

KSC využila svoju historickú šancu a mandát, ktorý jej dal pracujúci ľud vo voľbách roku 1946 a dovedla ho k víťazstvu nad buržoáziou vo februári 1948. Politická kríza vyvolaná demisiou ministrov buržoázných strán sa skončila 25.februára 1948 rozhodným víťazstvom pracujúcich vedených KSC.

Február 1948 znamenal víťazstvo socialistickej orientácie v prvej priemyselne vyspelej krajine, v krajine s hlboko demokratickými tradíciami a bol potvrdením medzinárodnej platnosti leninizmu.

²⁵⁾ Tézy k 50.výročiu založenia Komunistickej strany Československa, Pravda, 25. marca 1971.

²⁶⁾ R e b r o K., Košický vládny program - politický základ obnoveného Československa, Právny obzor, č. 5-6, 1975, s. 465-479.

Vo februári 1948 sa skončila epocha, v ktorej robotnícka trieda Československa splnila významnú časť svojho historického poslania. Pod vedením KSC zbavila buržoáziu moci, nastolila diktatúru proletariátu a vstúpila do obdobia výstavby socializmu.²⁷⁾

Február 1948 je logickým dôsledkom dejinného vývoja našich národov a najmä revolučného robotníckeho hnutia. Februárové víťazstvo znamená dovŕšenie celej jednej etapy v dejinách strany, je najväčším historickým medzníkom v dejinách českého a slovenského ľudu, historickým medzníkom v dejinách československého štátu a práva, lebo otvorilo cestu k výstavbe socializmu v našom štáte.

*

Generálnu líniu výstavby socializmu vypracoval IX. zjazd KSC v r. 1949. Vychádzal pritom z rešpektovania všeobecných zákonitostí prechodu k socializmu, ako boli teoreticky rozpracované v dielach klasikov marxizmu-leninizmu a overené praxou socialistickej výstavby v Sovietskom zväze i z rozboru podmienok, ktoré sa u nás historicky utvorili.

Základom línie budovania socializmu, ako ju koncipoval IX. zjazd KSC, bolo od začiatku rozvíjanie a upevňovanie všestrannej spolupráce a jednoty štátov socialistického spoločenstva a najmä so Sovietskym zväzom.

Realizácia generálnej línie výstavby socializmu predpokladala splnenie troch relatívne samostatných, vzájomne však na seba nadväzujúcich úloh: proces socialistickej industrializácie, kolektivizácie a socialistickej kultúrnej revolúcie. Tieto procesy viedli k revolučným, triednym premenám, upevňovali a prehĺbovali socialistické spoločenské vzťahy, viedli k stále hlbšiemu fixovaniu ideí socializmu vo vedomí ľudu.

Celoštátna konferencia KSC v r. 1960 konštatovala vybudovanie socializmu. "Československý ľud pod vedením KSC - hovorí sa v jej uznesení - vyriešil s úspechom základné úlohy prechodu od kapitalizmu k socializmu a vybuďoval socializmus. Hlboké zmeny vo všetkých oblastiach spoločenského života umožňujú, aby Československo začalo novú etapu svojho rozvoja - etapu rozvoja vyspelej socialistickej spoločnosti."

Pri vstupe do novej etapy socialistickej výstavby vzrástlo nebezpečenstvo sebauspokojovania, najmä nebezpečenstvo vážneho podcenenia vonkajších, ale i vnútorných aspektov výstavby.

"Diskusia pred XIII. zjazdom - hovorí sa v Poučení - ukázala na mnohé nedostatky a chyby, ktoré bolo treba riešiť, ale vedeniu strany sa nepodarilo dôsledne zovšeobecniť skúsenosti strany z predchádzajúceho vý-

²⁷⁾ H u b e n á k L., Február 1948 - historický medzník vo vývoji nášho štátu a práva, Právny obzor č. 2, 1973, s. 89-106.

voja a prijať také politické a kádrové opatrenia, ktoré by umožnili odstrániť tieto nedostatky.²⁸⁾

Došlo napr. k určitému preceneniu tendencie k zblížovaniu a splynutiu rozdielnych tried, ako aj preceňovaniu tendencie prerastania štátu diktatúry proletariátu vo všeľudový štát. To okrem iného umožnilo i narastanie ilúzií o akomsi "netriednom", resp. mimotriednom vývine v etape, v ktorej - ako sa hovorí ďalej v Poučení - "pravícové a revizionistické sily sa sformovali v postupne narastajúci prúd, vytvárajúci sa už dávno pred XIII.zjazdom z malomeštiackych elementov, z predstaviteľov porazenej buržoázie". Vtedajšie vedenie strany však nezvládlo náročné úlohy a uvoľnilo priestor pravicovoopportunistickým silám.

Rozvratný proces rozpútaný protisocialistickými a pravícovými silami zachvátil všetky oblasti verejného a politického života - ekonomiku, ideológiu a zahraničnú politiku a vytvoril v Československu kontrarevolučnú situáciu.

Pretože vnútorné sily KSČ, paralyzované politikou pravícových predstaviteľov vo vedení strany neboli schopné zmobilizovať a zastaviť frontálny nástup kontrarevolučných síl, došlo 21.augusta 1968 k poskytnutiu internacionálnej pomoci československému ľudu vstupom spojeneckých vojsk piatich štátov Varšavskej zmluvy na územie Československa.

"Každé iné riešenie - hovorí sa v Poučení - ktoré by neobsahovalo vonkajšiu bezprostrednú pomoc ZSSR a ďalších spojencov, nemohlo mať v podmienkach, keď činnosť strany bola ochromená a československé štátne zriadenie sa dostávalo na pokraj rozpadu, nijakú nádej na úspech, lebo by nevedlo k záchrane socializmu v ČSSR."

Cieľavedomé rozvíjané úsilie marxisticko-leninských síl v strane vytvorilo predpoklady pre základné zmeny vo vedení a politike strany na zasadnutí ÚV KSČ v apríli 1969, keď do funkcie prvého tajomníka ÚV KSČ bol zvolený dr. G. Husák. Vytvorili sa postupne predpoklady pre ofenzívny nástup proti pravicovoopportunistickým a antisovietskym silám, pre očistu radov strany od pravícových činiteľov, pre ďalšie rozvinutie politického a ideového zápasu za prekonanie oportunistických a revizionistických názorov a tendencií na zabezpečenie ďalšieho zdravého vývoja našej socialistickej spoločnosti. Logickým uzavretím tejto etapy bolo rokovanie a závery XIV.zjazdu KSČ, ktorý zhodnotil obdobie po XIII.zjazde, tieto najťažšie a najsložitějšíe roky v päťdesiatročnej histórii KSČ, a vypracoval program ďalšieho všestranného rozvoja našej spoločnosti.²⁹⁾

²⁸⁾ Poučenie z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII.zjazde KSČ, Príloha Pravdy, december 1970.

²⁹⁾ XIV.zjazd Komunistickej strany Československa, Bratislava 1971.

Významnú úlohu pri výstavbe socialistickej spoločnosti zohralo aj naše nové, socialistické právo, ktoré v našom štáte od víťazného februára slúžilo ako účinný nástroj robotníckej triedy v jej boji za socialistické premeny celej spoločnosti. Naša právna veda i prax môže sa za uplynulé obdobie pochváliť mnohými úspechmi dosiahnutými pri aktívnej účasti na všestrannej prestavbe našej spoločnosti.

Po februári 1948 sme nielen rýchle a úspešne uskutočnili ďalšie znárodnenie priemyslu a novú pozemkovú reformu, nielenže sa začala prvá päťročnica a prišlo sa k združstevňovaniu nášho poľnohospodárstva a jeho prechod na socialistickú veľkovýrobu, ale na podklade Ústavy 9. mája sa v rokoch 1949 - 1951, teda v priebehu necelých troch rokov od základu prebudoval náš právny poriadok vypracovaním a uzákonením všetkých hlavných kódexov: občianskeho a trestného, oboch súdnych poriadkov - občianskeho a trestného, ako aj vydaním celého radu ďalších významných zákonov.

Všetky uvedené kódexy zohrali významnú úlohu pri podporovaní socialistického rozvoja našej spoločnosti, i keď nemožno povedať, že by boli také dokonalé, že by ich nebolo treba prispôsobovať vývojovým potrebám nášho života, prípadne v niektorých veciach korigovať.

Význam prijatia týchto kódexov vystúpi najmä s porovnaním stavu na tomto úseku v období buržoáznej ČSR, ktorá za 20 rokov svojej existencie nedokázala uskutočniť unifikáciu právneho poriadku.

Nie je úlohou tejto práce hodnotiť celý proces prebudovania nášho právneho poriadku na socialistických základoch. Chceli sme iba naznačiť, čo Februárové víťazstvo znamenalo aj pre túto oblasť. V závere chceme uviesť ešte jeden významný legislatívny akt v súvislosti s riešením otázky pomeru Čechov a Slovákov.

Prijatie ústavného zákona č. 143/1968 Zb. z. a n. o československej federácii je totiž významným medzníkom v novodobých dejinách oboch našich národov, vstupom do novej etapy vo vývoji našej socialistickej štátnosti charakterizovanej existenciou dvoch štátoprávnych subjektov - ČSR a SSR - v rámci Československej socialistickej republiky, ktorá predstavuje dobrovoľné štátne spojenie dvoch rovnoprávných národov.

Socialistické spoločenské zriadenie dáva všetky predpoklady na ďalší tvorivý rozvoj Čechov a Slovákov v spoločnom federatívnom usporiadaní republiky. Každý národ má niesť plnú zodpovednosť za svoj rozvoj a oba národy rovnoprávne a spoločne niesť zodpovednosť za osud Československej republiky.³⁰⁾

³⁰⁾ Chovanec J., Československá socialistická federácia, Bratislava 1974.

Nové štátoprávne usporiadanie Československej socialistickej republiky znamená v istom smere aj zavŕšenie etapy hľadania optimálneho riešenia pomeru Čechov a Slovákov v spoločnom štáte. Komunistické hnutie vyriešilo tak historickú úlohu, ktorú neboli schopné vyriešiť predchádzajúce vládnuce triedy a režimy a dokázalo, že je nositeľom a dôstojným pokračovateľom najlepších národných a revolučných tradícií našich národov.³¹⁾

Československý pracujúci ľud dosiahol pri budovaní socialistickej spoločnosti, pod vedením KSC významné úspechy. Novodobé dejiny československého štátu a práva patria preto k najvýznamnejším úsekom našej histórie, sú svedectvom prevratných spoločenských zmien uskutočnených v historicky veľmi krátkom časovom úseku.

Komunistická strana Československa vyjadruje objektívne zákonitosti spoločenského vývoja a integruje, zjednocuje, organizuje a vedie celú našu spoločnosť a štát pri budovaní socializmu. Opodstatnenosť vedúcej úlohy Komunistickej strany v našej spoločnosti a štátu, ktorá je dnes všeobecne uznávaná je zdôvodnená aj tým, že má obrovské zásluhy v boji za sociálne oslobodenie pracujúcich a za národnú existenciu a slobodu našich národov.

Komunistická strana Československa svoje vedúce postavenie v spoločnosti odvodzuje aj z toho, že je revolučnou a marxisticko-leninskou stranou robotníckej triedy. Svojou politikou a programom, ktorý je základom nášho spoločenského a štátneho zriadenia vyjadruje a uplatňuje historické poslanie robotníckej triedy ako najprogressívnejšej a najpočetnejšej triedy našej spoločnosti.

Skutočnosť, že KSC ve vedúcou silou, politickým, ideologickým, poznávacím a riadiacim centrom našim spoločnosti zvýraznil osobitne aj XIV. a XV. zjazd KSC.³²⁾ Novodobé československé dejiny, dejiny revolučného robotníckeho hnutia a KSC i dejiny štátu a práva sú významným dokladom a potvrdením toho, že robotnícka trieda pod vedením KSC zohrala v nich významnú, rozhodujúcu úlohu, že bola určujúcou, hybnou silou progressívneho vývinu.

³¹⁾ P l e v z a V., Československá štátnost a slovenská otázka v politike KSC, Bratislava 1971.

³²⁾ XV. zjazd KSC, Dokumenty a materiály, Bratislava 1976.

КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ ЧЕХОСЛОВАКИИ В НОВОЙ ИСТОРИИ ЧЕХОСЛОВАЦКОГО ГОСУДАРСТВА И ПРАВА

Ладислав Губенак

Резюме

Статья направлена на пояснение некоторых сторон деятельности и значения Коммунистической партии Чехословакии в новой истории чехословацкого государства за пятьдесят лет существования этой партии, которая является руководящей силой чехословацкого социалистического общества. Подчеркивается, что история больше чем пятидесятилетнего развития доказала, что КПЧ стала с момента своего возникновения надежной руководящей силой рабочего класса в борьбе против капитализма. Она руководила этой борьбой в правильном направлении и довела рабочий класс в исторически кратком периоде времени к победе.

Коммунистическая партия Чехословакии, как единственная из политических движений в нашей современной истории, выразила в своей программе интересы обоих наших народов, сумела привлечь на сторону своей политики миллионы наших трудящихся и реализовать ее при их активном участии. На практике КПЧ доказала реальность, правильность и жизнеспособность идей ленинизма. Существование КПЧ и ее решительное наступление являлись основной предпосылкой для победы чехословацких трудящихся в борьбе против капитализма, её руководящая роль являлась решающим фактором для создания социализма в нашей родине.

Эти мысли развивает автор в исторической последовательности и развитии с периода возникновения КПЧ в мае 1921 до настоящего времени. Автор приводит, что под воздействием влияния Октябрьской революции тоже в Чехословакии сформировались революционные силы и коммунистическая партия. Возникновение КПЧ обозначало наступление нового этапа развития рабочего движения в нашей стране и в истории нашего государства, так как во главе рабочего класса появилась политическая партия, которая стала авангардом движения и орудием рабочего класса в его борьбе против капитализма и за диктатуру пролетариата. В работе дается оценка борьбы КПЧ за право на труд во время буржуазной ЧСР, ее положение и сила как это проявлялось под влиянием результатов парламентских выборов, персекуционные действия государственного аппарата против КПЧ. Внимание уделяется вопросу развития чехословацко-совет-

ской дружбы, которая имеет важное место в деятельности КПЧ от ее возникновения до настоящего периода.

В дальнейшей части анализируется задача и деятельность КПЧ в периоде народно-освободительного движения чехословацкого народа и борьба за новое чехословацкое государство в периоде 1939-1945 годов, в котором сыграла исключительно важную роль иллегальная КПЧ, работу которой направляло московское руководство КПЧ.

Словацкое народное восстание, на подготовке которого имеет важнейшую заслугу V-ое иллегальное центральное руководство Коммунистической партии Словакии (К. Шмидке, Г. Гусак, Л. Новомески), стало началом народной и демократической революции. Решающую помощь оказала нашему народу освобождающая миссия Советской армии.

В периоде 1945-1948 годов происходит решающая борьба за власть в государстве. Рабочий класс под руководством КПЧ победил над буржуазией в феврале 1948 года. Эта победа народа над реакцией открыла путь к созданию социализма в Чехословакии.

Генеральную линию постройки социализма установил IX-ый съезд КПЧ в 1949 году. Всегосударственная конференция КПЧ в 1960 году констатировала создание социализма в Чехословакии. Исходя из Поучения из кризисного развития в партии и обществе после XIII-ого съезда КПЧ оценивается интернациональная помощь, которую чехословацкому народу оказал СССР и братские социалистические страны в борьбе против контрреволюционных сил.

В заключении работы оцениваются значительные успехи достигнутые Коммунистической партией Чехословакии со времени наступления нового руководства во главе с генеральным секретарем ЦК КПЧ и президентом республики доктором Густавом Гусаком от апреля 1969 года в процессе консолидации нашего общества при выполнении постановлений XIV-ого съезда КПЧ. Вся новая история чехословацкого государства и права является важным свидетельством и подтверждением того, что рабочий класс под руководством КПЧ был решающей движущей силой прогрессивного развития.